

Մ Ա Ց Ե Ն Ա Ռ Պ Օ Ս Ա Կ Ա Ն

ԴՈՒՆԱ ՆԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ԳԻՐԳ Գ. Մանր մատենագիրք ԺԾ-ԺԹ դար: ԿՆԱՆՊԱԿԱԿԱՆ տեղեկութիւններով եւ ձանձորութիւններով ճրատարակոց Գիւտ Արամեանց Ա. քն.: Փիղիպոս կաթողիկոսի վիճակագր. կոնպակով: Թիֆլիս, տպ. Օր. Ն. Արամեանց 1912, 40, էջ ԺԶ+ԺԸ: Գինը 4 թւ.:

Եթէ է՛չայ գրական կենսերի մէջ կարելի է ցոյց առ ձեռնարկութիւն մը, որ սկսած է եւ շարունակաբար յառեղ տարուած, այդ Գիւտ ա. ք. Աղանեանցի «Գիւտն», է, որուն սկիզբն եղած 1893ին՝ սուած է առանց երկար ընդ-Տատութեան ընդարձակ Տատորեն, որոնք թիւն այժմ՝ արդէն բարձրացած է առայի Գիւտներու Տատորենն քառածալ գիրքով սուած է ցայժմ մտատարապէս 6000 մանրագիր սինակ, այս է 3000 երկախն էլ, պատկառելի թիւ: Կարտուութեանը կրնայ Նայի՛ւ Աղանեանց իւր այդ Տոյակապ 10 Տատորենու վայ, այնքան աւելի, որչափ խլած են այդ Տատորենն իւր ճակտէն ջերմ քրտանց կաթիլներ:

ԸնդՏակալութիւն կը պարտի Տայ Բա-նասիրութիւնն վաստակասեր Տրատարակչին, շնորՏակալութիւն նաեւ այն ամենուն որոնք մեկնասարէն քաջալեր եղած են այդ Տատորենու Տրատարակութեան:

Առանկայ Տատորս «սպուած է բարե-յիշատակ Աղէքսանդր Յ. Մանթաշեանի կտակած գումարով»:

Գիւտներու Ա—Ժ Տատորենն կ'ամփո-վէին իրենց մէջ Սիմէոն, Ղուկաս, Յովսէփ, Դաւիթ եւ Դանիէլ կաթողիկոսաց թղթերը, ուրեմն մասնատարապէս 1763—1808 շրջանի պատմութիւնը: Ասոնք որչափ ալ կարեւոր վաւերագիրներ կը բովանդակեն, բայց Տեաս-քըբըրական են միայն վերջին գաբու պատմութեանը զբաղողներու: Էնդրէ՛ս Ա, ԻԲ, 159, բայճանք յայտնած էինք որ լուսագոյն կ'ըլլար, եթէ Աղանեանց կանխեր ձեռնարկել «Մանր Մատենագիրներու», եւ «ԺԳ—ԺԸ գարուց յիշատակարաններու», Տրատարակութեան, որոնք իրենց բազմազան բովանդակութեանը կրնային արեւել թուով բանասէրներ Տեասքըբըրէ: Այդ նիւթերէն առաջինը լոյս կը տեսնէ այժմ Ժ. Տատորով:

Այս տեղ ամփոփուած են գլխաւորաբար Ղեւոնդ Ա. Փիրղալէմեանի Տաւաբած անտիպ նիւթերը, Ով Եանթի էր ի Տեուտատ Փիրղալէմեանի Տաւաբածն ճիւղութեան, անշուշտ տա-ծած էր իւր մէջ մեզի Տեա մեծամեծ անկալու-

թիւներ: Բայց այդ Տաւաբածն Գիւտի ներ-կայ Տատորի մէջ այնպէս ալ ճիւղ չ'ընծայուի: Աղանեանց իրմ ալ կցած է ուրիշ Յիշատակարաններ: Մանր Մատենագիր ընդՏանուր վերնա-գիրն կ'ամփոփէ իւր մէջ 27 կտոր պատմական գրութիւններ, Ժս.—ԺԺ գարուց վերաբերեալ, եւ այն գլխաւորաբար վաստակական շրջանէն: Ինչ ինչ Տանր Տատենագիրներ— գրութիւնք, իրեւ յիշատակարաններ, աւելի պատշաճօրէն կրնային սպագայ «Եիշատակարաններ», Տատորին մէջ աւանդել:

Նո Տրատարակուած ընդարձակ պատ-մական Տատուածներն են.

- Գր—Ի՛ն Բալլիշեյ, էջ 41—56. Գրէ՛դք Բդիլ Վարդէյ, 60—66. Մե՛նձ Վարդէն Բալլիշեյ († 1704), 67—82. Թաղի Տեուտ Փիլիպոսի Էյուշ ինիլիֆտի — Գր—Պ ինիլիֆտի— 88—102 (Նմանատիպը գործոյն սկիզբը): Անց Վարդարու-իւն յիշուէ՛լ. էջ 103—122 (1606էն — 1726): Եր—Ի՛ն Բալլիշեյն ժամանակագիր (623 — բուն 1606էն — 1800). էջ 123—152: Վիդ Ղարբէյ (1745—1786). էջ 157—186. Վր—Ժ Եւ. Արդու Մուրդու († 1769), էջ 187—192: Եւրդու Գրդի. Գրդ. սովոն Տիլիւ-նիլիֆտի (1757), էջ 193—202: Եւրդու-գր—Ի՛ն Վալու Բդիլիշեյ, էջ 203—206: Պուշու Վարդարուց. Գրդ. Ջուրդու Գրդիլիֆտի, էջ 207—352: Գրդ. սովոն Տիլիւն տաղի (Սե-րուրէ գրել 1795), էջ 353—376: Եւ. Սեբաստիան Գրդիլ († 1830), էջ 383—438: Իս—Եւ Մաւրդու, էջ 439—458: Եւ. Ըւրդու-ինիլիֆտի, էջ 460—490: Գիւտը Տու-րդիլ (Փիրղալէմեան), էջ 491—504: Մ. Վարդարուի Տի Եւրդու Գրդու-ինիլիֆտի, 509—540: Ասոնք են աչքի զարնող ժամանակագիր մասե-նագիրք: Մնացածներն պարզ յիշատակարան-ներ են: Ասոնք մասին «Տամաուտ տեղեկու-թիւններ», զետեղուած են ներածութեան մէջ: «Տամաուտ տեղեկութեանց» մէջ կան լրացուելու կէտեր. զ. օր. Թէ ՅովՏանեւ Աե-րատացուց պատմական գրուածքէն մաս մը սուած էր արդէն տարիներ յառաջ Պ. Վ. Ղեւթանեան (սես Տեղեկագիր վիճակին Սեբաս-տիոյ, Կ. Պոլիս 1877, էջ 24—37) եւ ամրողը վերջերս գաղղիներէն թարգմանութեամբ լոյս տեսած էր Girardէն՝ Sivas, huit siècle d'his-toire, ի թերթին՝ Revue de l'Orient Chretien (Paris 1905, p. 79—95, 169—181 էւ.՛): Գարճեալ էջ 39—40 կը Տրատարա-կուի Տատուած մը «Կամախեցի Գրդիգոր վար-

դասակարգման փոփոխություններն են, հանուած նաշատուր վարդապետի ընդօրինակած վարդան վրդի Սաղմոսի Մեկնութիւնն են: Խաչատուր այդ գիրքն ընդօրինակած է 1622ին (ՌՀԱ, ճշ 1522, ինչպէս ստուած է էջ 37, նոյնպիսի սխալ մ'ալ էջ 40 ՌՀԳ = 1524, իմա 1624), բայց այս քաղաածներն եղած ըլլալու են Պաւլի ետքը: Գրիգոր կամակերտն շատ լաւ ծանօթ անձնագրութիւն է. եւ այս քաղաածներն եղած են անոր ընդարձակ ծանօտագրութիւնն, որ կը գտնուի այժմ Երուսաղէմի Մատենադարանին մէջ: Այդ աշխատութիւնն ժձ—ժԷ դարերու պատմութեան համար անհրաժեշտ աղբիւր մ'է, եւ շատ բազմաթիւ է որ Ալանեանց ձեռք ձգէր զայն եւ տար ի լոյս Գիւսակի հատորներէն միոյն մէջ: Գրիգոր կամակերտը մասին տես շառ. ԱՊ. 1911, էջ 1 եւ յաջ. (Հ. Գ. Գաւէթեանի «ՅՈՎՏ. Խուլ» հատուածը):

Մեր վերջին խօսքն պիտի ըլլայ ցանկալ վաստակատէր Հրատարակչին յարատեւ եռանդ եւ յարողութիւն՝ շուտով ի լոյս հանելու «Գիւսակ» յարողը հատորներն ալ:

Հ. Ն. ԱՊՈՍՏՆ

ՆՐԳԵՑՈՂՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՆՍՏԱՆՆԵՐԱՅՑ Ս. ՆՆՆՆՆՆՆՆՆՆՆՆ: Գ. — Գուսակ: Բազմամասն վաճառք (Ռ. Վ. Գիւսակ 70 կոպ.:

Ժամանակը շատ բան կը փոխէ: Յասնեակ տարիէ քիչ մ'աւելի յառաջ երբ Պր. Եփեմակեան Ս. Պատարագի երգեցողութիւնը կը հրատարակէր հայկական եղանակներու հոգին ստուար մեծամասնութեան մը կողմանէ ընդունած կը համարուէր եւրոպական ձայնագրութեամբ: Այսօր սակայն այսպէս չէ. Պր. Սիմեանեան եւ ազգային ուրիշ քաղ երգարարները ժողովրդական եղանակները նստայի դնելով հայկական եղանակներուն գեղարուեստական արժէք կու տան, շարակաները կանոնադրելու եւ տիրացուներուն քմախին դարձնածները կարճելու համար միակ միջոցն է եւրոպական նստան:

Այս վախճաններու կը ծառայէ առաջնկայ Գ. անտրակս որուն մէջ ձայնագրուած է քառաձայն խառն խմբի համար՝ Որ. 1 Նայեց ի Թև. Որ. 2 Յարկու եւ Նարբ Երևանիւն, Որ. 3 Որբի լիք Սորբի Երեւնի, Որ. 4 Սորբի Արոհած, Գործը, Ա-Երբու, Որ. 5 Ա եւ Ե ՈՎ երևելիք Երևանի, Որ. 6 Անճի Որբի:

Գործոյս պարտիտուրները հրատարակուած են եւրոպական երկտող նոտագրութեամբ եւ

յարմարութիւն ունին թէ՛ երգեցող առանձին խմբամասերու համար եւ թէ՛ դաշնակի ընկերակցութեան:

Գործնական փորձներն միայն կրնան պակեկ բրտնաղան շեղիմակին արդիւնաւոր վստահել:

Հ. Ա. ՌՈՒՆԱՊՈՏՆԱՆ

ԱՅԻՆ ԱՅԻՐ

1. Դարձեալ Ստեփաննո Վանականի Յիշատակարանին գրութեան թուականը: Վէրը (Հատ. Ամ. 1913, էջ 497—499) առթիւ Գր. Յէր-Պոլոսեանի նոր հրատարակութեան խօսեցանք Ստեփ. Վանականի Յիշատակարանին վրայ (կենսագրութիւն Մաշտոց կաթողիկոսի, 898—† 899 Հովտ. 13¹): Այն սակ մտացած էին յիշել որ Յիշատակարան նորագոյն տպագրութիւն մ'ալ ունի Գիւսակ. ք. Ալանեանցի Գիւսակի մէջ (Հար. Ժ. էջ 504—508) հանուած Մարգարէի Մայր-Մաշտոցն:

Աշխարհի թուականը Մարգարէանեան օրինակին մէջ է՝ 84 (6060), որ բաւական կը մտնենայ մեր առաջարկած ընթերցուածին՝ 84: Ներուի ինչ կրկին քննութեան նիւթ ընել Յիշատակարանին գրութեան թուականը. վասն զի յիշեալ անոյն անուշադիր ըլլալով կարեւոր կեանք մը, ամբողջ հաշիւն սխալ արդիւնք մը տուած էր:

Ստեփաննո երեք տեսակ թուական կը գործածէր.

1. Աշխարհի թուականը՝ 84 (բայ մեր ուղադրութեան).
 2. Հռոմի շինութեան թուականը՝ ՌՈՁ:
 3. Հայոց թուականը՝ ՅԻԻ:
- Հռոմի շինութեան թուականը կը սկսի 21 Ապր. 753 (Ն. Բ.): որ իւր 1000ամեայ շրջանն բողբիլով Փրիլպպոս Արարացոյ օրով՝ 247ին (Յ. Բ.), կրկին սկսու իւր ընթացքը: Ուստի Ստեփաննոսի ակնարկած թուականը՝ 646 կը համապատասխանէ փրկչական 893 Ապր. 21 — 894 Ապր. 20ին:

1 Այսպէս ըստ սովորական հաշիւի. 1912 Յունիս Գուսակ, Յոգեացոյ թուական վրայ վառարկներու մէջ կարգից ասպակագիրու. ՅՈՁ թվեր ՓՈՒԵՑԱԵ ՏԻ ՄԱՀ-ՏՈՒՆ: Եթէ նախօրինակն կը վերաբերի արձանագրութեան, կը կարօթի քննութեան Մաշտոցի մահուան ճշգրիտ թուականը: